Pirmoji moteris lakūnė Antanina Liorentaitė: tarp žemės ir dangaus Lietuvoje ir Čikagoje

Lietuvos aviacijos istorijoje, greta gerai žinomų konstruktorių, karo lakūnų ir aviacijos veikėjų, būta ir asmenybių, kurių vardai šiandien minimi gerokai rečiau, nors jų indėlis ne mažiau reikšmingas. Viena tokių asmenybių – Antanina Liorentaitė (1906–2003), pirmoji Lietuvos moteris lakūnė ir parašiutininkė. Savo ryžtu, profesionalumu ir atkaklumu ji ne tik įsitvirtino tuomet vyriškoje aviacijos srityje, bet ir prisidėjo prie jos populiarinimo, tapdama įkvepiančiu pavyzdžiu tiek savo laikmečiu, tiek šiandien.

Autorius: Tomas Kizevičius
Straipsnis spausdintas žurnale „Trimitas“ (2026 m. Nr. 7 ir Nr. 8)
Nuotraukos: Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Iš kaimo į dangų

A. Liorentaitė gimė 1906 m. lapkričio 11 d. Žvirgždaičiuose, pasiturinčių ūkininkų Petro ir Barboros Liorentų šeimoje. Ji buvo jauniausias (aštuntas) vaikas šeimoje. Šeima valdė apie 65 ha žemės.

Antaninos tėvas Petras Liorentas, gimęs 1852 m. Žvirgždaičiuose, augo 5 vaikų šeimoje. Be jo, šeimoje augo dar 2 broliai ir 2 seserys. Iš tėvo Petras Liorentas

paveldėjo 50 ha ūkį. Būdamas brandaus amžiaus jis vedė Barborą Olekaitę. Spaudos draudimo metais Petras bendravo su Lietuvos himno autoriumi, gydytoju ir prozininku Vincu Kudirka. Ne kartą Liorentų namuose lankėsi žandarai ieškodami draudžiamos lietuviškos spaudos. Petras savo vaikams tapo patriotiškumo ir altruizmo pavyzdžiu.

Antaninos motina Barbora Olekaitė gimė 1865 m. Žardelių k., Barzdų valsč. Barboros tėvai buvo stambūs ūkininkai, vadinti šimtamargiais.

A. Liorentaitė gimė ir augo nedidelėje Žvirgždaičių gyvenvietėje, įsikūrusioje abipus Nenupės upelio, prie kelio iš Griškabūdžio į Kudirkos Naumiestį. Antanina augo kartu su dviem broliais (Petru Vincu ir Jonu) bei penkiomis seserimis (Matilda, Judita, Elena, Petronele ir Ona Eugenija).

Baigusi Vilkaviškio gimnaziją, Antanina išvyko į tuometinę sostinę Kauną ir apsigyveno Aukštojoje Fredoje. Dirbo telefoniste Kauno pašte. Antaninai teko telegrafe budėti ir 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo naktį, kai buvo užimtas Generalinis štabas, Centrinė telefono ir telegrafo stotis bei kiti vyriausybiniai pastatai.

Lemtingas apsilankymas

Apsilankymas pas brolį, karo lakūną Joną Liorentą Aleksoto aerodrome buvo lemtingas. Brolis pasiūlė jai paskraidyti kartu. Apskriejus aplink Kauną ir atlikus keletą sudėtingesnių posūkių, nusileidusi ant žemės Antanina buvo be galo sužavėta. Tuomet ji sakė: „Kelionė mane apsvaigino. Pakilusi arčiau saulės, nebenorėjau grįžti į žemę. Nutariau pati išmokti valdyti tą urzgiančią mašiną.“

Lietuvos aeroklubas organizuodavo kursus, skirtus civilinių lakūnų rengimui. Sužinojusi, kad vyksta naujas priėmimas, A. Liorentaitė užsirašė į juos ir 1931 m. rudenį pradėjo mokytis. Lankė III civilinių lakūnų mokymo grupę, kurią sudarė 4 vyrai ir 2 moterys. Anais laikais į moteris, bandančias siekti karjeros, daugelis žiūrėjo skeptiškai: vieni stebėjosi, kiti juokdavosi, o vienas iš Antaninos instruktorių, mėgęs išgerti, net sakydavo: „Bobos, ko čia lendate į aerodromą, puodus mazgoti jums tinka, ne čia.“

Su A. Liorentaite kartu mokėsi Marytė Jautokaitė, kuri, nors ir gavo piloto licenciją, tačiau dėl sveikatos problemų skraidyti negalėjo, o po kelerių metų mirė nuo džiovos. Pirmajam Lietuvoje moters lakūnės skrydžiui ankstesniuose kursuose

buvo rengiama Ona Steponaitytė, tačiau ji neišlaikė praktinio egzamino.

Nebaisūs nei suktukai, nei kilpos

Pirmasis A. Liorentaitės skraidymo instruktorius buvo Antanas Mikėnas. Praktiniai užsiėmimai vykdavo Aleksoto aerodrome naktimis, nes tada oras būdavo ramiausias. O dieną, net jeigu dangus ir būdavo giedras, pakilus aukščiau, lėktuvai buvo blaškomi oro srovių, krisdavo į oro duobes. Iš Aukštosios Fredos, kur Antanina gyveno, iki aerodromo (5 km) ji eidavo pėsčia, o po pratybų grįždavo į darbą pašte. Taip A. Liorentaitė treniravosi ir dirbo dvejus metus (1931–1933 m.).

1937 m. Kaune Antanina Liorentaitė prie Lietuvos aeroklubo lėktuvo ,,Kregždė” | Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Būsimiems lakūnams, kurie siekdavo profesinių įgūdžių, pirmiausia reikėdavo išmokti teorinių dalykų ir atlikti keliasdešimt sudėtingų skrydžių. Iš viso kartu su instruktoriumi reikėdavo atlikti ne mažiau kaip 80 skrydžių. Profesionalumo testas būdavo toks: pirmiausia reikėdavo pakilti į 2 km aukštį, išbūti ore pusvalandį, nusileisti iki 1 km aukščio ir sustoti ne toliau nei 50 m nuo patiesto ant žemės ženklo. Toliau tęsiant skrydį, nusileisti iki 300 m aukščio ir sustoti ne toliau nei 150 m nuo ženklo. Taip pat reikėdavo padaryti 5 figūrinius aštuntukus. A. Liorentaitei nei suktukai, nei kilpos nebūdavo baisūs, tik pačioje skraidymo pradžioje porą kartų sunkiai sekėsi nutupdyti lėktuvą.

Bijoti? Aš niekada nebijau

1932 m. rugpjūčio 26 d. A. Liorentaitė savarankiškai, be instruktoriaus, pakilo į orą. Savo būseną per pirmąjį skrydį po daug metų ji apibūdino taip: „Jaučiausi daug drąsiau ir maloniau, nes žinojau, kad tik aš viena atsakau už savo likimą. Vienu tarpu man pasirodė, kad lėktuvas pranyko, o aš sklendžiau ore, bet tas jausmas greitai dingo.“

Prisiminusi pirmuosius savarankiško skraidymo metus, Antanina neslėpė, kad pasitaikė ir nesėkmių, tačiau apie jas kalbėjo santūriai, su jai būdingu humoru: „Žinau, kad pakilau, paskraidžiau ir vėl nusileidau. Nieko ypatinga neįvyko. Bijoti? Aš niekada nebijau. Tiesa, vieną kartą truputį bijojau. Ne užsimušti, o sukulti mašiną. 1933 m. vasarą iš eilės du kartus per mano kaltę buvo apgedusi mašina. Kažkaip pakilau kartą ir nukritau. Mašiną apdaužiau, bet pati likau visai sveika. Tuojau po to vėl skraidžiau. Kažkaip atsitiko, kad ir vėl nukritau. Vėl apdaužiau mašiną ir vėl likau sveika.“

Kitais metais, 1933-lųjų rugsėjį, A. Liorentaitė gavo piloto licenciją ir tapo pirmąja moterimi lakūne Baltijos šalyse.

Antanina Kazimiera Liorentaitė Pfullingene, Vokietijoje 1948 m. | Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Priimta į sparnuotųjų gretas

A. Liorentaitė skraidė lakūno, inžinieriaus, brigados generolo Antano Gustaičio sukurtu mišrios konstrukcijos, dviviečiu aukštasparniu spyriniu monoplanu ANBO-II, vadinamu „Kregžde“. Vėliau – su D.H.82 Tiger Moth, vadinamu „Kovu“.

1935 m. įvertinus A. Liorentaitės žmogiškąsias savybes ir profesionalumą, ji buvo įtraukta į profesionalių lakūnų eskadrilę, tinkančią skraidyti esant karo sąlygoms. Apie Antaniną šiltai atsiliepė ir jos kolegos. Lakūnas Viktoras Ašmenskas prisiminė: „Antanina Liorentaitė puikiai tiko vyriškoje kompanijoje. Ji buvo mums ir draugė, ir patarėja, ir pagalbininkė. Mes ją vertinome už pareigingumą, ryžtą, kuklumą. Antanina neatsisakydavo suadyti įplėštą uniformą, prisiūti ištrūkusią sagą, drauge su mumis išlenkti vieną taurelę ar surūkyti papirosą. Žodžiu, buvo sava.“

Antaninos gebėjimą pritapti tarp lakūnų liudija ir jos prisiminimai po pirmojo šuolio parašiutu Tauragėje. Ji pasakojo, kad po šventės nuvyko pas bičiulio tėvus. Ten juos pavaišino skaniais pusryčiais, po šventės bičiulio mama pridėjo sumuštinių ir „ant drąsos pusbutelį baltosios“. Grįžtant iš Tauragės jie su nykščiu pamatavo, kas kiek gali išgerti.

Antanina Kazimiera Liorentaitė per pirmas Kalėdas Amerikoje 1949 m. | Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Pirmoji su parašiutu

1936 m. birželio 7 d. aviacijos šventėje, kuri vyko Tauragėje, A. Liorentaitė iššoko parašiutu iš lėktuvo, tapdama pirmąja moterimi Lietuvoje, atlikusia šuolį parašiutu. Vėliau ji prisiminė, kad šuolį atliko savo iniciatyva: „Pati šokau per aeroklubo šventę. Man niekas nepasiūlė, bet ten pati pasiprašiau to šokimo. Tauragėj nieko ypatingo, tik krentant žemyn vėjas ne pagal apskaičiavimą buvo, tai jeigu būčiau nepatraukus virvutės, būčiau į Jūrą įkritus, upelis ten Jūra.“

Lietuvos aeroklubo žurnalas „Lietuvos sparnai“ tuomet rašė: „... nusistebėjimą žiūrovams sukėlė panelė lakūnė A. Liorentaitė, iššokdama iš lėktuvo su parašiutu. Pradžioje žiūrovai net nenorėjo tikėti, kad tą drąsų žygį atliko moteris. Tačiau tauragiškiai netrukus įsitikino, kad tai tikrai moters žygis, ir karštai sveikino pirmąją Lietuvos moterį, iššokusią su parašiutu.“

Tokia drąsa nebuvo atsitiktinė – Antanina nuo pat vaikystės mėgdavo karstytis ir nebijodavo aukščio. Pirmasis jos šuolis įvyko dar tada, kai jai buvo 8-eri. Tuomet ji kluone šoko nuo sijos į šiaudų šalinę.

1937 m. gegužės 16 d. minint LAK (Lietuvos visuomeninės civilinės ir aviacijos organizacijos) dešimtmetį A. Liorentaitė kartu su kitais 10 parašiutininkų Kaune dalyvavo grupiniame šuolyje, kurį stebėjo 30 tūkst. žiūrovų. Vėliau šuoliai buvo demonstruojami ir kituose miestuose. Liepos 18 d. per aviacijos šventę Alytuje Antanina vėl atliko šuolį su parašiutu.

1939 m. nutrūko A. Liorentaitės skrydžiai. Kaip lapkričio 8 d. rašė Aviacijos ir oro apsaugos iliustruotas žurnalas „Lietuvos sparnai“: „Mūsų pirmoji civilinė lakūnė Antanina tarnybos labui iškelta į Vilnių.“

Antanina Liorentaitė 1999 m. | Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Pasitraukimas į vakarus

1944 m. liepos 5 d. prie Vilniaus artėjant sovietinei kariuomenei, Antanina grįžo į gimtuosius namus Žvirgždaičiuose, kuriuose po tėvo mirties ūkininkavo jos brolis Petras. Kai mūšiai vyko Kauno prieigose, Petras, Judita ir Antanina Liorentai nusprendė pasitraukti į Vakarus. Tikėtina, kad šį sprendimą lėmė ne tik artėjantis frontas, bet ir sovietinių represijų baimė, nes Antaninos brolis Jonas Liorentas buvo Lietuvos kariuomenės karininkas.

Liepos 30 d. 22 val. jie atsisveikino su artimaisiais ir visam laikui paliko gimtinę. Motina Barbora Liorentienė dėl sveikatos ir amžiaus kartu vykti negalėjo, todėl, jai paprašius, vaikai mamą paliko pas dukrą Eleną Bagdonavičienę Smilgiuose.

Rugpjūčio 4 d. Antanina, Judita ir Petras Liorentai perėjo Vokietijos sieną ir įsikūrė DP (perkeltųjų asmenų) stovyklose. Tą pačią dieną nuo fugasinių sviedinių sudegė Liorentų sodyba – iš jos liko tik šimtametis ąžuolas ir šulinio rentinys.

Antanina Liorentaitė prie Dariaus ir Girėno paminklo Čikagoje 1998 m. | Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Gyvenimas JAV

1949 m. rugpjūčio 27 d. A. Liorentaitė atvyko į JAV ir apsigyveno Čikagoje, kur įsijungė į lietuvių visuomeninę veiklą. Dirbo laikraščio „Lietuvių balsas“ platinimo skyriuje, padėdama kaip ekspedicijų talkininkė ir rėmėja. Atlyginimas buvo mažas, todėl A. Liorentaitė gyveno labai kukliai.

Keletą metų ji dirbo ir turtingų amerikiečių šunų prižiūrėtoja. Paskutinius dvidešimt gyvenimo metų A. Liorentaitė praleido Lituanikos gatvės kampiniame name Bridžporte. Kažkada šalia gyveno legendinis Lietuvos lakūnas Steponas Darius, todėl Antanina ir pasirinko šią vietą. Nors skraidymai jau seniai buvo praeityje, meilė dangui jos širdyje nikada neišblėso. Gyvendama užsienyje, A. Liorentaitė nuolat ilgėjosi tėvynės, tačiau dėl silpnos sveikatos negalėjo jos aplankyti. Nors pati gyveno labai kukliai, iš savo santaupų ji rėmė Sibiro tremtinius, gimines bei buvusius partizanus.

Už nuopelnus Lietuvos aviacijai

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. atsirado galimybė atnaujinti glaudesnius ryšius su Lietuva. Tuomet A. Liorentaitę susirado Lietuvos lakūnai. 1993 m. Antanina paaukojo 500 JAV dolerių Dariaus ir Girėno paminklo statybai Kaune. Jos pavardė buvo iškalta aukotojų paminklui sąraše.

1993 m. minint Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio šešiasdešimtmetį, buvo įsteigtas Dariaus ir Girėno medalis, kurio autorius – dailininkas, skulptorius, medalininkas Petras Henrikas Garška. Medalio averse pavaizduoti Steponas Darius ir Stasys Girėnas, o reverse – legendinio „Lituanicos“ skrydžio maršrutas bei įrašas „Už nuopelnus Lietuvos aviacijai“. Lietuvos Respublikos prezidento dekretu Nr. 100 už ypatingus nuopelnus Lietuvos aviacijai šiuo medaliu buvo apdovanota ir A. Liorentaitė. Ji buvo vienintelė moteris iš pirmųjų šiuo medaliu apdovanotų 24 žmonių. Apdovanojimą jai įteikė Čikagoje 1994 m. gegužės 12 d. inžinierius, lakūnas Edmundas Jasiūnas. Su apdovanojimu Antaniną sveikino daugelis Lietuvos aviacijos ir išeivijos veikėjų, tarp jų buvęs LAK sekretorius Viktoras Ašmenskas, aviamodeliuotojas Vytautas Šakalys, žurnalistas Balys Dundulis, JAV lietuvių išeivijos veikėjai Aldona ir Anis Griniai, bendraklasis Feliksas Valaitis, Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininkas Grožvydas Lazauskas, išeivijos kultūros rėmėja Elena Jurkėnienė, profesorius Antanas Adomėnas, aeromedicinos pradininkas Lietuvoje Vytautas Tauras, išeivijos bendruomenės renginių organizatorė Stefanija Šidlauskienė.

Antanina Liorentaitė prie Dariaus ir Girėno paminklo Marquette parke Čikagoje 1998 m. | Kunigundos Bukantienės šeimos albumas

Po medalio įteikimo laikraštyje „Lietuvos balsas“ Nr. 12 Antanina Liorentaitė rašė taip: „Jaučiuosi didžiai pagerbta, priėmusi Dariaus ir Girėno medalį iš lakūno Edmundo Jasiūno rankų. Jis sveikino mane kaip pirmąją Lietuvos moterį lakūnę ir parašiutininkę, užsitarnavusią medalį […]. Mano širdis prisipildė giliu dėkingumu ir kažkokiu grauduliu… Taip toli nuo Lietuvos!.. Po tiek metų!.. Ak, žiūriu į medalį ir matau ne tik mūsų aviacijos didvyrius Darių ir Girėną, bet ir skaisčią Lietuvos padangę, visą būrį draugų… Lietuva, tai tu mane taip gausiai apdovanojai… Nežinau, kada jautriau išgyvenau: ar dabar, t. y. medalio įteikimo valandėlėje, ar tada, 1932 m., kai pirmą kartą skridau solo ir netrukus pirmą kartą iššokau parašiutu…“ A. Liorentaitės kuklumas, tvirtas charakteris ir prisirišimas prie gimtinės išliko iki paskutinės jos gyvenimo akimirkos.

Atmintis

A. Liorentaitė mirė Čikagoje 2003 m. vasario 4 d., būdama 96 metų. Paskutinė jos valia buvo išdėstyta 2002 m. surašytame testamente. Jame Antanina nurodė, kad: „[…] kūnas būtų sudegintas tuojau po mirties… Taip pat nenoriu jokio pranešimo apie mano mirtį nei per radiją ar televiziją, nei per spaudą čia, Amerikoje […] Pageidauju, kad pelenai su urna būtų nusiųsti į Lietuvą, kur aš gimiau, ir palaidoti Žvirgždaičių kapinėse, kuriose yra seniau palaidoti mano tėvas (Petras Liorentas) ir mano sesuo (Petronėlė Liorentaitė) […]“

2003 m. kovo 15 d., vykdant paskutinę A. Liorentaitės valią, urna buvo palaidota Žvirgždaičių kapinėse greta tėvo ir sesers palaikų. Urnos pargabenimu į gimtinę rūpinosi dukterėčia Ina (brolio Jono Liorento dukra), o laidotuvėmis – dukterėčia Kunigunda Bukantienė (sesers Elenos Liorentaitės-Bagdonavičienės dukra) su šeima. Atsisveikinimas su velione vyko jų namuose Paluobiuose. Šv. Mišias Žvirgždaičių Švč. Jėzaus Širdies bažnyčioje aukojo Paluobių Šv. Angelų Sargų parapijos klebonas kunigas Antanas Mickevičius, o kapinėse atsisveikinimo žodį tarė rajono jaunųjų sklandytojų būrelio vadovas Antanas Unikauskas ir lakūnas Viktoras Ašmenskas.

Šakių rajono savivaldybės taryba 2021-uosius metus nusprendė paskelbti Antaninos Liorentaitės ir jos brolio Jono Liorento metais.

A. Liorentaitė palaikė artimus santykius su savo buvusia mokykla – dabartine Kudirkos Naumiesčio Vinco Kudirkos gimnazija (tuometine progimnazija). 1997 m. pavasarį ji mokyklai atsiuntė 150 kg svorio – vienuolika dėžių sudėtų knygų. Tarp jų buvo ir Bostone leista 37 tomų „Lietuvių enciklopedija“. Iš knygų turinio galima spręsti, kad Antanina domėjosi Lietuvos istorija, rinko informaciją apie savo gimtąjį kraštą ir jo žmones. Gimnazijos muziejuje šiandien saugoma istorijos mokytojos Irenos Spranaitienės ir jaunųjų kraštotyrininkų surinkta medžiaga apie pirmąją Lietuvos lakūnę.

„Liorentukai“

Atnaujinusi ryšius su Lietuvos aviatoriais Antanina rūpinosi aeroklubų vaidmeniu auklėjant jaunimą. 1997 m. Valenčiūnų aeroklube, Šakių rajone, buvo įsteigta vaikų sklandymo mokykla. Lakūnas E. Jasiūnas pasiūlė mokyklėlę pavadinti Antaninos Liorentaitės vardu. Būrelio vaikus ji pageidavo vadinti liorentukais. Mokykla turėjo savo vėliavą – mėlyname fone išsiuvinėti gandrai.

Liorentukai kasmet dalyvaudavo jaunųjų sklandytojų varžybose ir ne kartą tapo Respublikos čempionais bei prizininkais. Per visą veiklos laikotarpį mokykla išugdė apie 60 jaunųjų sklandytojų. Keletas liorentukų studijavo Antano Gustaičio aviacijos institute Vilniaus Gedimino technikos universitete. Vienas jų – Romualdas Konteikis. Jis tapo profesionaliu aviatoriumi, respublikinių ir tarptautinių sklandymo varžybų bei čempionatų dalyviu ir prizininku.

„Į raketą sėsčiau“

1998 m. birželio 13 d. Žvirgždaičiuose vyko 26-oji Kalbos diena bei Aviacijos šventė. Buvusios Liorentų sodybos vietoje, prie išlikusio šimtamečio dvikamienio ąžuolo, buvo atidengta atminimo lenta, skirta Antaninai ir Jonui Liorentams. 2004 m. minint pirmąsias lakūnės mirties metines, pagrindinei Žvirgždaičių gatvei buvo suteiktas Antaninos Liorentaitės vardas.

1988 m. kraštietis, pedagogas, lakūnas, Lietuvos sklandymo asociacijos prezidentas, rajono jaunųjų sklandytojų būrelio vadovas Antanas Unikauskas susitiko su Antanina Liorentaite ir kartu su aviacijos istoriku Edmundu Jasiūnu kamera užfiksavo lakūnės prisiminimus. Ši filmuota medžiaga 2015 m. buvo panaudota 45 min 12 s filme „Į raketą sėsčiau“ (aut. Edita Mildažytė).

2021 m. rugpjūčio 28 d. Žvirgždaičiuose Antaninos ir Jono Liorentų metams skirtoje šventėje „Dangaus platybių pakerėti“ buvo pristatyta paminklo vizija. Paminklui parinkta vieta turi simbolinę reikšmę – jis stovi pusiaukelėje tarp buvusios Liorentų sodybvietės ir Žvirgždaičių kapinių, kur palaidota Antanina Liorentaitė. Algimanto Vorevičiaus iš rūdinto metalo sukurta skulptūrinė kompozicija simbolizuoja paukštį-lėktuvą, bandantį atsiplėšti nuo žemės ir pakilti į dangų. Skirtingo dydžio sparnai įprasmina dviejų Lietuvai nusipelniusių žmonių likimus. Ilgesniajame sparne iškalti Antaninos žodžiai „Skridau, nes neaprėpiama toluma, aukštybių giluma, laisvų debesų skraiste pasipuošusi Lietuvos padangė kaip magnetas traukė...“, o trumpesniajame kiaurai išpjautas dvigubas kryžius – vienas valstybės simbolių, naudotas karo aviacijoje ir sietinas su Jogailaičių dinastijos herbu. Pasvirusi skulptūros centrinė ašis simbolizuoja gyvenimo lūžį, emigraciją ir prarastą skraidymo laisvę. Visos skulptūrinio akcento detalės yra skirtingų geometrinių formų ir jungiamos simetriškai. Iš paukščio skrydžio paminklas įdomus tuo, jog aikštėje pėsčiųjų takai išdėstyti taip, kad primena lėktuvo propelerius. Skulptūrinė kompozicija yra daugiau nei keturių metrų aukščio.

Pabaigai

Žvelgiant į A. Liorentaitės gyvenimą, galima matyti paraleles ir su šauliais, kurie, vedami vidinio pašaukimo, prisiima atsakomybę už visuotinę valstybės gynybą bei jos ateitį. Kaip ir anuomet, taip ir dabar tarnystė tėvynei dažnai prasideda nuo asmeninio apsisprendimo, drąsos išeiti iš komforto zonos ir gebėjimo veikti ten, kur tenka prisiimti atsakomybę ne tik už save, bet ir už kitus. Net jeigu tokie

pasirinkimai ne visada sulaukia deramo pripažinimo, jie išlieka svarbūs.